

methods (questionnaires, interviews); statistical method; formal-logical method; comparative method (comparative-legal (comparative) and comparative-historical); modeling method; structural-logical method.

Our methods are to be used in the work of interconnection and interdependence, which will ensure the completeness, completeness and objectivity of the research. In general, we can come to the following conclusion that the methodology used in our study includes a system of general scientific and special-scientific methods, which made it possible to obtain the result of scientific research, which is characterized by scientific novelty and authenticity.

Key words: research methodology; state procurement, operational and investigative counteraction; method.

УДК 343.98

К. Д. Заяць

ПРО ОСОБЛИВОСТІ ОКРЕМИХ ЕЛЕМЕНТІВ МЕХАНІЗМУ ВЧИНЕННЯ ШАХРАЙСТВ

Статтю присвячено аналізу сутності окремих елементів механізму вчинення шахрайств. Розкрито погляд на особливості предмета сучасних шахрайств, а також представлено позицію щодо визначення форм учинення цих злочинів. Головною метою роботи є розширення погляду щодо кола об'єктів власності, які виступають предметом сучасних злочинних посягань.

Ключові слова: шахрайство, предмет шахрайства, форми шахрайства, об'єкти віртуальної власності, заволодіння майном, придбання права на майно.

Постановка проблеми. За останні роки наша держава зазнала суттєвих перетворень у багатьох сферах життя. Соціально-економічні, ринкові, політичні зміни, запровадження новітніх систем і технологій разом з реформуванням системи судової влади й органів правопорядку в Україні даються взнаки – на цьому фоні спостерігається стрімкий ріст злочинності та якісні зміни її проявів. Шахрайства відносяться до злочинів, що найбільш чутливо реагують на будь-які зміни в суспільстві, а особливо на послаблення правоохоронних функцій в державі. Аналіз слідчо-оперативної практики свідчить про появу нових форм цього злочину, а також удосконалення шахрайських схем, відомих практиці раніше.

Статистичні дані Департаменту інформаційних технологій МВС України свідчать про реєстрацію досить невеликої частки досліджуваної категорії злочинів (приблизно 4-5% від загальної кількості), але це не відображає дійсної картини їх учинення. Шахрайство характеризується найбільшим рівнем латентності серед інших злочинів. Це обумовлено двома основними чинниками. По-перше, потерпілі не звертаються із заявами про вчинення злочину, не здогадуючись, що стали жертвою обману. По-друге, значна частина потерпілих намагаються відновити втрачені майнові права через вирішення спорів у судах, адже шахрайство маскується під оболонкою цивільних, адміністративних чи господарських правовідносин.

Офіційна статистика Генеральної прокуратури України, що відображає стан розслідування зареєстрованих фактів шахрайств також невтішна. Адже тільки п'ята частина із зареєстрованих проваджень за статтею 190

Кримінального кодексу України направляється з обвинувальним актом до суду, а в більшій половині рішення взагалі не приймаються.

Аналіз слідчої практики, а також власний досвід розслідування фактів шахрайств дає підстави стверджувати, що основні проблеми у слідчих виникають на стадії прийняття рішення про відкриття кримінального провадження, коли необхідно встановити ознаки складу злочину у фактичному акті добровільної передачі потерпілим майна або права на нього. Труднощі пов'язані з тим, що слідчому потрібно прийняти ключове процесуальне рішення на підставі аналізу надто обмеженої інформації про подію.

Крім того, навіть у рамках відкритого кримінального провадження дуже складно сформулювати систему доказів наявності злочинного наміру в діях шахрая. Адже, на відміну від інших злочинів, вони відбиваються не стільки в матеріальних слідах, скільки в актах інтелектуального характеру: повідомленні неправдивої інформації, використанні фіктивних документів, маскуванням афери законними рішеннями уповноважених осіб та багатьма іншими. Збір доказів такого порядку вимагає надзвичайного рівня професіоналізму. Слідчий не тільки повинен мати високий рівень знань діючого кримінального й кримінального процесуального законодавства, а й бути обізнаним щодо способів дій шахраїв різних категорій. Можливість проявити вищий професійний пілотаж слідчому дозволить тільки глибоке знання механізму вчинення цього виду злочинів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам розслідування шахрайств у різний час приділялася увага в дослідженнях вітчизняних та російських учених, зокрема С.С. Чернявського, С.М. Астапкиної, А.Ф. Волобуєва, О.В. Волохової, В.І. Гаєнка, Т.А. Пазинич, Н.В. Павлової, А.А. Сандрачука, В.В. Корнієнка, М.Ф. Галагузи, В.М. Єгошина, В.Ю. Голубовського, О.В. Журавльова, В.В. Колесникова, В.Д. Ларичева, О.І. Лученка, О.С. Овчинського, В.І. Отряхіна, Р.С. Сатуєва, Г.М. Спіріна, К.В. Суркова, Є.П. Фірсова, С.Ю. Шарова, В.Ю. Шепітька, П.С. Яні та інших. Однак зазначимо, що на цей час залишається ще багато проблемних і малодосліджених питань у цій сфері, зокрема це стосується висвітлення тонкощів механізму вчинення цього злочину.

Зауважимо, що шахрайство є найбільш різноманітним з усіх злочинів проти власності, має безліч проявів і вчинюється майже в будь-якій сфері людського життя. Шахраї вдаються до чисельних вивертів і хитрощів, застосовують новітні засоби й технології, майстерно користуються прогалинами в законодавстві. При цьому вони намагаються досягнути двох взаємопов'язаних цілей: 1) створити зовні легальну оболонку заволодіння чужим майном; 2) уникнути притягнення до кримінальної відповідальності. Механізм учинення шахрайств виступав предметом багатьох досліджень у науках кримінально-правового циклу, але переважно в кримінологічному й кримінально-правовому аспектах. У криміналістиці це питання залишається малодослідженим, що негативно відображається на формуванні методики розслідування цих злочинів. Рідко приділяється увага вчених і принциповому питанню відмежування форм і способів учинення шахрайств

установлених відповідно до редакції статті 190 Кримінального кодексу України (шахрайство – заволодіння чужим майном або придбання права на майно через обман чи зловживання довірою).

Формування цілей. Метою представленої роботи є розкриття сутності окремих елементів механізму вчинення шахрайств, зокрема визначення особливостей предмета та форм учинення сучасних шахрайств.

Виклад основного матеріалу. Предметом шахрайства виступає чуже майно. Треба звернути увагу, що в теорії кримінального права існує єдиний підхід у визначенні цієї категорії, зокрема, майном визнаються речі матеріального світу, яким притаманні специфічні ознаки фізичного, економічного та юридичного характеру.

При цьому фізична ознака визначає матеріальність предмета розкрадання; економічна – визначає, що предметом викрадення може бути тільки річ, яка має мінову та споживчу вартість; юридична – предметом шахрайства може бути лише чуже для винного майно, тобто таке, що належить за правом власності іншому суб'єктові [1].

Але такий підхід, на нашу думку, децю застарів і вимагає переосмислення з урахуванням технологічного розвитку у світі в цілому, і нашого соціуму зокрема.

Так, очевидним є той факт, що в користуванні сучасної людини, з'явилися нові за своєю формою об'єкти власності – це об'єкти, які особа створює (придбає), а потім володіє ними, користується й розпоряджається у віртуальному просторі [2]. До такої віртуальної власності, зокрема, можна віднести внутрішню ігрові об'єкти – техніка з певними функціями, персонаж з особливими здібностями, елементи екіпірування тощо. Прикладом виступають відомі масові багатфункціональні онлайн-ігри такі, як (назви мовою оригіналу) - Worlds of Warcraft, World of Tanks та інші, у яких користувачі не тільки офіційно купують за реальні гроші в «магазинах» указані віртуальні речі, а й активно перепродають їх та залишають нащадкам. Вивчення статистики продажів свідчить, що ціна на такі віртуальні речі може сягати кілька тисяч євро [3].

За оцінками багатьох експертів сфери правознавства об'єктами власності також повинні бути визнані акаунти ігор, сторінки користувачів соціальних мереж, скриньки електронної пошти, фонотеки iTunes, сайт-блоги тощо. Зараз у всьому світі фіксуються акти звернень у судовому порядку громадян з позовами про визнання права власності за ними в межах прав спадкування, права сумісної власності подружжя в справах про розлучення й розділ майна та інші [4; 5; 6].

Треба звернути увагу, що у світі вже мають місце прецеденти притягнення до кримінальної відповідальності осіб за викрадення віртуального майна [7; 8].

Ураховуючи вищевикладене, пропонуємо визначити, що предметом сучасних шахрайств може бути майно в широкому розумінні цього поняття, тобто об'єкти, стосовно яких особа може набути права власності (володіння, користування, розпорядження). До таких можуть бути віднесені: об'єкти нерухомості (будинки, квартири, земельні ділянки, офісні, складські та інші

приміщення); автотранспорт; гроші в готівковій та безготівковій формі, цінні метали, цінні папери, ювелірні вироби, техніка, продукти харчування, худоба, засоби виробництва, вироблена продукція (промислова, сільськогосподарська тощо), а також інші об'єкти матеріального світу.

Об'єкти віртуального простору можуть виступати предметом шахрайства, якщо вони відповідають таким вимогам: а) вони створені особою або придбані нею за гроші; б) вони мають споживчу цінність; в) ними можна користуватися та розпоряджатися у віртуальному просторі; г) їхня оцінка дає можливість визначити ринкову вартість.

Диспозицією статті 190 Кримінального кодексу України встановлено дві форми вчинення шахрайства: 1) заволодіння чужим майном шляхом обману або зловживання довірою; 2) придбання права на майно шляхом обману або зловживання довірою. Таким чином, юридична формула цього правопорушення передбачає дві окремі системи дій злочинця. У першій – його дії спрямовані на безпосереднє й негайне заволодіння чужим майном. У другій – отримання легальної можливості заволодіння чужим майном через певний час.

При вчиненні шахрайства шляхом заволодіння чужим майном передача цього майна здійснюється потерпілим, який уважає, що він зобов'язаний передати це майно. Тобто потерпілий, під дією обману або відчуваючи довіру до шахрая, добровільно передає весь комплекс прав власності на своє майно, і передає його зазвичай у натурі. При цьому жертва не сподівається на повернення їй майна. Прикладами таких технологій можуть виступати дії шахраїв, направлені на спонукання громадян передати їм гроші як вииграш в азартних іграх (шулерство, ігрові автомати, удавані акції), при збиранні пожертвувань на благодійні цілі, як оплати вдаваних послуг (з працевлаштування, туристичних поїздок тощо), оплату штрафів та багато інших.

Під формою придбання права на чуже майно, на наш погляд, треба розуміти умисні дії шахраїв спрямовані на впевнення жертви передати окреме право на її майно (права володіння або користування чи розпоряджання). Тобто, під дією обману або відчуваючи довіру, потерпілий добровільно передає тільки окреме право на майно. При цьому зазвичай потерпілий не очікує, що майно буде вилучене з його фондів. Він розраховує на те, що передача окремого права на майно дозволить йому отримати певні блага від шахрая.

Наприклад, у театрі жінка передає своєму супутникові-шахраєві номерок від гардероба для того, щоб він отримав її шубу та передав їй. Злочинець, отримавши право володіння шубою деякий час, заволодіває нею й зникає. Або потерпілий складає доручення й передає шахраєві право розпорядитися його квартирою, розраховуючи на те, що той буде діяти на його користь та згідно з його інтересами. Але злочинець, користуючись наданим правом розпорядитися майном, привласнює виручені з купівлі-продажу квартири кошти собі.

Треба звернути увагу, що в наведених схемах шахрайств добровільність передачі обмежена тільки окремим правом на майно, користуючись яким злочинець обертає на свою користь усі інші права. Це має принципове значення для предмета доказування в кримінальних провадженнях таких категорій.

Окремі автори вважають, що право на майно – це предмет злочину, наводячи як приклад документи, що надають право на отримання майна [1]. Але такі документи не можуть бути предметом злочину, адже вони не мають конкретної економічної вартості. Крім того, саме визначення «право на майно – це предмет...» суперечить логіці тому, що предмет – це річ матеріального світу. Право на майно, на наше переконання, взагалі не може розглядатися як предмет злочину. Право на майно – це юридична категорія, яка може бути закріплена в різних документах, наприклад, у заповіті, страховому полісі, довіреності, дорученні тощо. Тому коли шахрайство вчиняється шляхом придбання права на майно, предметом злочину виступає те майно, яке злочинець намагається обернути на свою користь.

Придбання права шахраєм на чуже майно може взагалі не тягнути як наслідок вилучення у власника його майна (шкода спричиняється його користуванням). Може бути й так, що фактичне вилучення майна вчиняє не злочинець, а треті особи, які не причетні до шахрайської схеми.

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що однією з актуальних проблем сьогодення є потреба ретельного дослідження механізму вчинення сучасних видів шахрайств. Адже формування доказової бази в таких кримінальних провадженнях вимагає надзвичайного рівня професіоналізму слідчого. Звісно, що представлена робота не вичерпує всі особливості механізму вчинення цього надзвичайно складного виду злочину, але є одним із кроків щодо висвітлення проблемних питань у цьому напрямі.

Використані джерела:

1. Кримінальне право. Особлива частина. Тема 7. Злочини проти власності [Електронний ресурс] : мультимедійний навчальний посібник кафедри кримінального права КНАВСУ. - Режим доступу http://www.naiu.kiev.ua/books/mnp_krum_pravo_osob/Files/Lekc/17/17_P1.html
2. Савельев А.И. Правовая природа виртуальных объектов, приобретаемых за реальные деньги в многопользовательских играх [Электронный ресурс] / А.И.Савельев. – Рубрика : статьи правового характера в электронном издании «Игроки и Закон: законодательство и правоприменение в области защиты прав потребителей услуг» 26.10.2015.- Режим доступа: http://gamersandlow.blogspot.com/2015/10/blog-post_65.html
3. Jimenez C. The High Cost of Playing Warcraft [Электронный ресурс]. - Режим доступа : <http://news.bbc.co.uk/2/hi/technology/7007026.stm>
4. Кондратьева И. Право на виртуальную собственность: всё что останется после меня [Электронный ресурс] : И.Кондратьева, статья от 15.03.2016. - Рубрика «Интернет. Высокие технологии. Суды и судьи». - Сайт «ПравоRU» . - Режим доступа : <https://pravo.ru/review/view/126933/>
5. Мрачный контракт: права супругов на программное обеспечение [Электронный ресурс] : публикация статьи от 26.12.2016. - По материалам АIN.UA. Рубрика «Авторское право. Интеллектуальная собственность». Журнал-

клуб юридических инноваций и технологий. – Режим доступа : <http://legal-it.club/mrachnyj-kontrakt-prava-suprugov-na-programmnoe-obespechenie/>

6. Гузь Д. User is offline: можно ли унаследовать виртуальное имущество [Электронный ресурс] / Дмитрий Гузь, партнер lexnet.io по материалам ilaw.net.ua, рубрика «Авторское право. Интеллектуальная собственность», Журнал-клуб юридических инноваций и технологий, публикация от 9.01.2017. – Режим доступа: <http://legal-it.club/user-is-offline-mozhno-li-unasledovat-virtualnoe-imushhestvo/>

7. За воровство виртуального имущества онлайн-игры World of Warcraft сядят в тюрьму [Электронный ресурс] / публикация рубрики «Мир фактов». Сайт «12 Миллионов». – Режим доступа : <http://12millionov.com/vorovstvo-virtualnogo-imushhestva-onlajn-igry-world-of-warcraft.html>

8. Имущество виртуальное – тюремный срок реальный [Электронный ресурс] / новости від 28.10.2010. Джерело: ligazakon.ua. Сайт Всеукраїнської асоціації кадровиків. «Проект видавничого дому Медіа-Про». – Режим доступу : <http://www.kadrovik.ua/content/imushchestvo-virtualnoe-tyuremnyi-srok-realny>.

Стаття надійшла до редакції 17.11.2017

Заяц К. Д. Об особенностях отдельных элементов механизма совершения мошенничеств

Представленная работа посвящена анализу сущности отдельных элементов механизма совершения мошенничеств. В статье раскрывается взгляд на особенность предмета посягательств современных мошенничеств, а также представлена позиция относительно определения форм совершения этих преступлений. Главной целью работы выступает расширение точки зрения относительно круга объектов собственности, выступающих предметом современных преступных посягательств.

Ключевые слова: мошенничество, предмет мошенничества, формы мошенничества, объекты виртуальной собственности, завладение имуществом, приобретение права на имущество.

Zayats K. On the Features of Individual Elements of the Mechanism of Committing Fraud

In the presented scientific article position opens up in relation to the features of mechanism of fiancée of thefts with the use of deception.

Actuality of theme is conditioned by that thefts with the use of deception are characterized by the high level of latentness and complication of proving. The worker of police must be maximally well-informed about the possible charts of actions of swindlers. A public prosecutor, investigator, must plan investigation from the calculation of features of composition of these crimes.

Problems that arise up for an investigator at investigation of thefts with the use of deception are analysed in the presented article. The ways of decision of these problems are enumerated. A row over of arguments is brought in relation to the revision of concept "the article" of crimes against property. Position of author is grounded about bringing of new category of property - virtual property of users of networks the Internet of resources.

For a modern man new property he owns that and bosses in virtual space appeared in the use. To such objects internal playing objects behave is a technique with the special

functions, personages with the special possibilities, equipment and other great deal. Such games can come forward an example, as Worlds of Warcraft, World of Tanks, in that users officially not only buy virtual things, and actively resell them and pass on an inheritance. The cost of such objects can arrive at a few thousand Euro.

In opinion of many experts of sphere of jurisprudence must property objects be confessed also accounts of games, pages of users social the internet of networks, e-mail, record library of iTunes boxes, web-site-blog. The appeals of citizens are in the whole world fixed in the judicial order with lawsuits about confession of rights for an owner after the indicated objects. There are precedents of bringing in to responsibility for the theft of virtual property.

For this reason in the article position opens up in relation to that the article of thefts can be virtual property. Requirements to him : a) property is created by a man or purchased for money; b) property has a price; c) property it is possible to use and boss in virtual space; d) estimation of property gives an opportunity to define his market value. In the article maintenance of forms of feaseance of thefts is also examined with the use of deception.

Key words: *fraud, object of fraud, forms of fraud, objects of virtual property, property seizure, acquisition of the right to property.*

УДК 343.98

А. В. Коваленко | **ТИПОВІ СПОСОБИ ВЧИНЕННЯ ПОСЯГАНЬ НА ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ЖУРНАЛІСТІВ**

У статті досліджено типові способи вчинення посягань на життя та здоров'я журналістів у межах криміналістичної характеристики названих злочинів. Розглянуто особливості підготовки, учинення та приховування таких посягань. Установлено, що етап підготовки наявний у більшості посягань на життя та здоров'я журналістів. Досліджено найбільш характерні способи вчинення названих злочинів. Доведено, що етап приховування злочину є найбільш притаманним посяганням на життя та здоров'я журналістів, учинених в умовах неочевидності.

Ключові слова: *посягання на життя та здоров'я журналістів, криміналістична характеристика, типові способи вчинення злочину, підготовка, учинення, приховування.*

Постановка проблеми. Спосіб учинення злочину є одним із ключових елементів криміналістичної характеристики будь-якого кримінального правопорушення. Посягання на життя та здоров'я журналістів має свою специфіку, яка, зокрема, проявляється й у характерних способах учинення названих злочинів. Тож доцільно розглянути та типізувати способи вчинення таких злочинів для розробки методики їх розслідування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням типових способів учинення злочину приділяли увагу у своїх працях такі науковці, як Ю. П. Алєнін, Р. С. Белкин, А. Ф. Волобуєв, М. В. Даньшин, В. А. Журавель, А. С. Князьков, В. О. Коновалова, В. В. Лисенко, С. О. Сафонов, В. В. Семенов, В. В. Тищенко, В. Ю. Шепітько та інші. Утім, що стосується специфіки способів учинення посягань на життя та здоров'я журналістів, на сьогодні не достатньо висвітлено в науковому дискурсі, а отже, потребує дальшої розробки.